

др Бранко Ж. Љутић¹

УТИЦАЈ НАПОМЕНА НА КВАЛИТЕТ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

Резиме

Међународни стандарди финансијског извештавања су кроз реформу обрачунског система у Србији донели веома комплексан, интегрални модел финансијског извештавања. Његова последица су и нова научна истраживања у овој области, посебно улога Напомена у укупном процесу финансијског извештавања и извештавања ревизије, повезано са квалитетом корпоративног управљања и капацитета предузећа да преузимају уговорне обавезе у правном и пословном промету. Овај модел омогућава побољшано информисање корисника финансијских информација, посебно у процесу анализе перформанси и доношења инвестиционих одлука. То је само по себи значајно побољшање јер олакшава процес мерење перформанси и евалуације вредности фирме, посебно у домену сагледавања будућих пословних перспектива. Кроз студију случаја компанија које се котирају на примарном емисионом тржишту београдске берзе омогућен је увид информациони садржај напомена уз финансијске извештаје, уз сагледавање у којој мери ревизорски извештају садрже стварно генерисане нове специфичне информације за индивидуалног емитента, а шта представља само стандардну језичко-извештајну форму. Тиме је омогућено да се анализира утицај Напомена уз финансијске извештаје на квалитет, ефикасност и ефективност корпоративног управљања и друштвене одговорности предузећа са "А" листинга Београдске берзе. Посебно се наглашава улога напомена уз финансијске извештаје у смањивању, релативизирању и елиминисању конфликта између различитих заинтересованих страна: менаџера, спољних директора, акционара, кредитора, купаца и добављача.

Кључне речи: *Међународни стандарди финансијског извештавања, напомене уз финансијске извештаје, примарно берзанско тржиште, београдска берза, економска криза, Србија*

Impact of Notes to Financial Statements on Financial Reporting Process

Branko Z. Ljutitch, PhD, MA, BA, CA, CPA, Tenure Professor of Finance & Banking, University Business Academy, Novi Sad, Serbia

International Accounting Standards, International Financial Reporting Standards within the process of reforms of the accounting and financial reporting system in the Republic of Serbia have brought a new and very complex, but also integral model of contemporary financial reporting. New research have being reviewed in this field, especially a role of notes to financial statements in the overall process of financial reporting and audit reporting, related to the quality of corporate governance and capacity of corporations to undertake contractual obligations in theirs legal and business dealings. A model envisaged in this paper is enabling improved information of users of financial information from financial statements, especially the business performance analysis process and securities investments decisions. That aspect alone is very significant itself because it makes easier the process of business performance measurement and company valuations, especially in assessing and forecasting future business performance. Case study of Serbian five corporations which are quoted at the official Belgrade Stock Exchange on the primary market, enabled a valuable insight and analysis of the information content of the notes to financial statements, while at the same time it has being possible to observe the actual level of information which audit reports generate as a set of new specific financial information on each individual corporate issuer, separated from the rest of information which only represent a standard language reporting form. By that approach it has being enabled analysis of notes

¹ Редовни професор Факултет за економију и инжењерски менаџмент, Универзитет Привредна академија, Нови Сад, Србија.

to financial statements and their influence on the quality, efficiency, effectiveness of corporate governance and corporate social responsibility of the issuing corporations from the listing "A" of the Belgrade Stock Exchange, Republic of Serbia. It has being stressed the role of the notes to financial statements in decreasing, relativizing and eliminating conflicts between the various interested parties, e.g. users of financial information from the set of financial statements and accompanying notes: managers, external directors, shareholders, creditors, buyers and suppliers.

Key Words: International Financial Reporting Standards – IFRS, notes to financial statements, primary stock market.

Увод

Утицај оквира Међународних рачуноводствених стандарда (МРС) и Међународних стандарда финансијског извештавања (МСФИ) на националну регулативу, обрачунски систем и процес финансијског извештавања у Србији је веома комплексан, далекосежан и дуготрајан. По својој природи захтева веома велика улагања ресурса, посвећеност и стратешку оријентацију државе, сектора бизниса, рачуноводствено-ревизорске професије, менаџмента и економске науке. Такав савремени и по свему судећи веома захтеван и високо прецизан приступ подразумева у суштини интегрални и интегративни модел финансијског извештавања на националном нивоу Србије који је високо интегрисан у токове и трендове Европске уније. На глобалном плану ове активности координира Светска банка (СБ), Организација за економску сарадњу и развој (енгл. OECD), Светска трговинска организација (СТО), бројне организације и институције система Уједињених нација (УН). Одбор за међународне рачуноводствене стандарде (енгл. IASB) у заједници и сарадњи са Одбором за међународне стандарде ревизије (енгл. ISA) Међународне федерација рачуновођа (енгл. IFAC) јесу свакако кључне институције у овој области. IFAC поред тога што се бави хармонизацијом и стандардизацијом у области Међународних стандарда ревизије, није ограничен на наведено већ делимично доприноси развоју, координацији и синхронизацији процеса и модела финансијског извештавања.

Циљ овог рада је да се сагледају основне детерминанте и резултати научних истраживања у овој области, посебно улога Напомена у укупном процесу финансијског извештавања и извештавања ревизије у функцији унапређења квалитета извештавања. Посебно су значајна сагледавања аспеката веза и међусобних утицаја и повратних спрега улоге Напомена у укупном процесу финансијског и ревизорског извештавања, који су кроз токове реформе обрачунског система у Србију донели нове могућности сагледавања утицаја информација садржаних у Напомена уз финансијске извештаје на квалитет корпоративног управљања. Такав приступ омогућава да се додатно повећа прецизност сагледавања капацитета предузећа да преузима уговорне обавезе у правном и пословном промету. Сагледавају се детерминанте напомена у функцији побољшаног информисања корисника финансијских информација из финансијских извештаја, посебно у процесу анализе пословних перформанси и резултата као и у доношењу инвестиционих одлука (трансакције са хартијама од вредности и улагање у пословну експанзију). Тако конципиране Напомене имају веома значајну улогу доприноса и побољшања процеса мерења пословних перформанси предузећа и евалуације вредности фирме, посебно посматрано у домену сагледавања односно процењивања будућих пословних перспектива и резултата. Анализа одабраног узорка финансијских извештаја емитената на примарном тржишту београдска берзе омогућила је додатни увид у информациони садржај напомена уз финансијске извештаје у одабраном периоду, са циљем да се додатно сагледа у којој мери ревизорски извештаји садрже односно генеришу које и какве додатне специфичне информације које су битне за процењивање финансијских перформанси

индивидуалних емитената. Указује на стандардне елементе и форму ревизорских извештаја у домену напомена, као и на то шта додатно у погледу информисања пружа ревизорски извештај који се односи на Напомене уз финансијске извештаје. Базична фундаментална поставка је да је најшири оквир процеса финансијског извештавања сам по себи квалитет, ефикасност и ефективност корпоративног управљања и друштвене одговорности предузећа. Тиме се омогућава да се додатно прецизира улога Напомена уз финансијске извештаје на смањивање, релативизацију и елиминисање конфликта различитих држаоца осталих интереса у привредном друштву (енгл. термин – стејкхолдери), менаџери, спољни директори, купци, добављачи, запослени, синдикати, јавност, регулаторна тела, и сл.

Напомене уз финансијске извештаје предузећа треба да презентују информације о основу сачињавања финансијских извештаја и специфичних рачуноводствених политика одабраних и примењених за значајне трансакције и догађаје и обезбеде корисницима додатне информације које се не могу практично презентовати у главном делу извештаја о резултату, извештаја о стању и извештаја о новчаним токовима. У том контексту Напомене уз финансијске извештаје обухватају наративне описе или детаљније анализе износа приказаних у главном делу исказа стања, исказа дохотка и исказа готовинског тока, као и додатне информације које су корисницима од користи, попут резерви за непредвиђена дуговања и обавеза које тек треба да се искажу. Напомене уз финансијске извештаје обухватају информације које налажу Међународни стандарди и подстичу да се обелодањују, као и друга обелодањивања неопходна да се испуни основни информациони циљ финансијских исказа.²

1. Међународни рачуноводствени стандарди/Међународни стандарди финансијског извештавања као оквир понуде релевантних информација

Међународни рачуноводствени стандард 1 (MPC 1) одређује оквир презентације финансијских извештаја.³ У складу са циљевима финансијских извештаја опште намене да обезбеде информације о финансијским позицији, финансијској перформанси, и новчаним токовима ентитета по обухвату треба да користе корисницима финансијских информација којима нису потребне специфичне информације према захтевима и потребама индивидуалних корисника [MPC 1.9]. Финансијски извештаји обухватају стандардне информације о средствима, обавезама, капиталу, приходу и расходу укључујући добитке и губитке, улагања и повлачења власничког капитала као и о новчаним токовима. У том контексту информације садржане у напоменама јесу комплементарне и чине информациону целину финансијских извештаја који помаже корисницима информација из финансијских извештаја да на пример могу да предвиде будуће новчане токове и том контексту њихову временску динамику и

² Љутић Бранко, Бошњак Јасминка (1995) Речник рачуноводствених термина енглеско-српски, Панда Граф, Београд, стр. 177.

³ Сва позивања на основу: MPC 1 Презентација финансијских исказа у: Summaries of International Financial Reporting Standards. IAS 1 Presentation of Financial Statements. <http://www.iasplus.com/standard/ias01.htm> 23.02.2012. Референтни интегрални официјелни превод на српском у: СРРС (2011) Међународни стандарди финансијског извештавања. Комплет 24 књиге. Савез рачуновођа и ревизора Србије, Београд. Hennie Van Greuning (2006) Међународни стандарди финансијског извештавања (Превод са енглеског: Проф. др Бранко Ж. Љутић), Мате, Београд.

извесност. Из тога се већ може делимично закључити да будућност у извештавању добија све већи значај. Напомене су поред:

- О извештаја о финансијског позицији (биланса стања) на крају периода,
- О извештаја о обухватном приходу за период (или извештаја о приходу и извештаја о обухватном приходу),
- О извештаја о промени капитала за период,
- О извештаја новчаних токова за период,

веома значајне јер садрже сумарни преглед рачуноводствених политика и додатна објашњења у самим Напоменама. МСФИ недвосмислено не дозвољавају накнадну промену рачуноводствених политика (ретроспективно) кроз накнадно исказивање позиција односно самих финансијских извештаја. Обавезно се морају приказати упоредни биланси који исказују финансијску позицију (биланс стања) на почетку најранијег упоредног периода. Сама лексика и дух МРС 1 захтевају да ентитет чији су финансијски извештаји у складу са МСФИ експлицитно и без било каквих резерви обелодани односно искаже такву усаглашеност у оквиру напомена. Стога се у стандарду и истиче да се финансијски извештаја не могу описати да су у складу са оквиrom МСФИ уколико нису у сагласности са обухватом МСФИ укључујући и интерпретативне ставове [МРС 1.16]. Све упоредне информације треба да су објављене за појединачне износе који су исказани у финансијским извештајима, у самим извештајима и напоменама [МРС 1.38] при чему се не дозвољава исказивање ставки у билансу обухватног прихода – дохотка (или билансу стања, ако су издвојено исказане) или у напоменама као "ванредне ставке" [1.98].⁴ Обавеза је да се у напоменама могу да искажу номинални износи промена на капиталу поред тога што су већ исказане у самом билансу, и то посебно: нето дивиденде које су утврђене за распоређивање, и са њима повезани износи по акцији [МРС 1-107]. Напомене треба посебно да обелодане информације:

- О основи припреме финансијских извештаја и специфичне употребљене рачуноводствене политике,
 - које захтевају МСФИ које већ другде нису презентоване у финансијским извештајима, и,
 - додатне информације које нису на другом месту објављене у финансијским извештајима али су релевантне за њихово разумевање [МРС 1.112].
- О веома је значајна захтевана карактеристика да Напомене треба тако структурирати да постоји унакрсно позивање на њих на самим финансијским извештајима у односу на сваку релевантну напомену [1.114]. Претходно подразумева следећи распоред напомена:
- О изјаву руководства да су напомене у складу са МСФИ,
- О резиме-сумарни преглед значајних употребљених рачуноводствених политика [МРС 1.117],
- О основу за мерење (или више основа) које су употребљене у припреми финансијских извештаја,

⁴ Претходни захтев се посебно односи на отписе залиха, до нивоa нето оствариве вредност или имовине, постројења и опреме до износа надокнаде, као трансакције које су супротне таквим отписима; подухвате пословног реструктурирања активности ентитета и супротне трансакције које се односе на било каква резервисања (укидање) трошкова реструктурирања; отуђења имовине, постројења и опреме, отуђења инвестиција; престанак пословних операција; поравнања по основу судских спорова, друга укидања или резервисања.

- употребљене друге рачуноводствене политике које су релевантне за разумевање финансијских исказа
- за ставке које су презентоване у самим основним финансијским извештајима о финансијској позицији (биланс стања), извештају о укупном резултату (и билансу успеха ако је презентован), извештају о промена на капиталу и извештају о новчаним токовима, према редоследу по коме је свака позиција и линијска ставка презентована.

Друга обелодањивања укључујући: условне обавезе (видети МРС 37) неутврђених уговорних обавеза, нефинансијска обелодањивања, као што су циљеви и политике менаџмента финансијског ризика (видети МСФИ 7).

У суштини кад год је присутно било просуђивање менаџмента које се тиче избора значајних рачуноводствених политика обавеза је да се ако то већ није учињено у самим финансијским извештајима, у Напоменама буду наведене и процене и расуђивања менаџмента која су значајно утицала на износе који су исказани у финансијским извештајима [МРС 1.122]. Обавеза је обелодањивања главних извора неизвесности пословно финансијских процена, посебно оних које се тичу будућности, са нагласком на онима на крају извештајној периода, које могу бити значајан ризик тако што би могле да проузрокују значајне материјалне корекције основних износа средстава и обавеза у следећој финансијској години [МРС 1.125]. То не укључује потребу обелодањивања самих финансијских буџета (пројекција) и предвиђања [МРС 1.130] Према МРС 1.126 потребна су и следећа обелодањивања ако већ раније нису учињена у објављеним финансијским извештајима:

- домицил, правну форму и ентитет,
- земљу инкорпорисања,
- адресу регистроване канцеларије или седишта пословног субјекта,
- опис пословних операција ентитета и главне активности,
- уколико је део групе, назив матичног ентитета и назив крајњег матичног ентитета за групу ентитета,
- уколико је у питању пословни ентитет ограниченог животног века, информације које се тичу трајања животног века.

У оквиру осталих обелодањивања о дивидендама поред промена на капиталу у напоменама [МРС 1.247] треба објавити износ дивиденди који је предложен, који је декларисан пре него што су финансијски извештаји одобрени за објављивање али нису утврђене као дистрибуција у корист власника током периода, и релевантни износ по акцији и "износ било каквих кумулативних привилегованих дивиденди које нису утврђене". У самом оквиру који дефинише МРС/МСФИ веома су значајна тачна значења појединачних термина, као и начин стандардизације стручне терминологије. У свету посебну у водећим земљама ЕУ у којима није енглески службени језик воде се веома значајне расправе о прецизности превода и степену тачности терминологије на одабраним језицима који треба да пренесе сам дух МСФИ. У Србији је потребно повећати прилив информација из света кроз већи број превода и учешће наших истраживача на међународним скуповима и телима, јер је превод стандарда тек почетак а не крај и финални исход.

Табела 1 – Допуна официјелне терминологије према MPC 1

Term before 2007 revision of IAS 1 Термин пре ревизије MPC 1 у 2007	Term as amended by IAS 1 (2007) Термин као што је допуњен према MPC 1 (2007)
balance sheet Биланс стања	statement of financial position Исказ финансијске позиције
cash flow statement Извештај о новчаним токовима	statement of cash flows Исказ новчаних токова
income statement Извештај о приходу	statement of comprehensive income (income statement is retained in case of a two-statement approach) Исказ обухватног прихода (биланс успеха се задржава у случају приступа са два исказа)
recognised in the income statement Утврђено у исказу прихода	recognised in profit or loss Исказано у профиту или губитку
recognised [directly] in equity (only for OCI components) Утврђено [директно] у капитали (само за компоненте осталог-другог обухватног прихода)	recognised in other comprehensive income Утврђено у осталом обухватном приходу
recognised [directly] in equity (for recognition both in OCI and equity) Утврђено [директно] у капиталу (ради утврђивања истовремено у другом обухватном приходу и капиталу)	recognised outside profit or loss (either in OCI or equity) Утврђено ван профита или губитка (било у оквиру другог обухватног прихода или капитала)
removed from equity and recognised in profit or loss ('recycling') Одстрањено-елиминисано из капитала и утврђено-признато у профиту или губитку ("рециклирање")	reclassified from equity to profit or loss as a reclassification adjustment Рекласификовано из капитала у профит или губитак ради рекласификационог кориговања
Standard or/and Interpretation Стандард и/или Интерпретација	МСФИ
on the face of На лицу	in У
equity holders Држаоци-власници капитала	owners (exception for 'ordinary equity holders') Власници (изузев "власника редовних акција")
balance sheet date Датум биланса стања	end of the reporting period Крај извештајног периода
reporting date Датум извештавања	end of the reporting period Крај извештајног периода
after the balance sheet date После датума биланса стања	after the reporting period После извештајног периода

Извор: <http://www.iasplus.com/standard/ias01.htm> 24.02.2012

2. Дефинисање квалитета финансијског извештавања и његових детерминанти: Утицај напомена на одржавање и континуирано побољшавање квалитета

Кључни елемент квалитета финансијског извештавања је транспарентност, која за узврат повећава поверење робних и финансијских тржишта у извештајне ентитете. Окружење финансијског извештавања се драматично мења на почетку 21. века, при чему је концепт све шири и обухвата не само финансијске исказе, већ и захтеве и све више стандардну праксу

бројних других обелодањивања која су најчешће садржана у Напоменама. Глобализација помера фокус процеса извештавања са историјских података ка будућности, посебно са објављивањем пројекција будућег прихода и циљева профита. Уочава се све веће присуство пословне метрике која се не односи уско на финансијске перформансе, уз истовремени раст бројних индикатора финансијске метрике.⁵ Унапређен квалитет финансијског извештавања који се рефлектује кроз повишену транспарентност омогућава инвеститорима, кредиторима у бројним другим заинтересованим учесницима на тржишту да доносе боље пословне одлуке, при чему расте поверење у ефикасност тржишних механизма. Висок квалитет финансијског извештавања који се континуирано унапређује доприноси развоју квалитета корпоративног управљања, посебно што омогућава одбору директора да предузима вреднује ефективност менаџмента, те када је год потребне предузима превентивне и корективне акције да би одговорио на потребе због погоршавања финансијске кондиције компаније.⁶ Концепт савременог финансијског извештавања на основу МСФИ базира се на транспарентности која омогућава стварним и потенцијалним корисницима финансијских информација знатно мање изненађења од настанка трансакција и догађаја са елементом изненађења. Корисници финансијских информација очекују јасне, поуздане, консистентне, упоредиве и транспарентне финансијске исказе. На тај начин информације из финансијских извештаја помажу корисницима да донесу информисане одлуке. Могућа класификација стандардних корисника финансијских информација у тржишним привредама садржи следеће групе:⁷

- О акционари, финансијски инвеститори, аналитичари хартија од вредности,
- О менаџери,

⁵ Стаматовић, Милан (У штампи, 2012) Менаџмент пословних перформанси малих и средњих предузећа. Ауторско издање, Београд. Аутор уводи матрицу индикатора односно коефицијената и других мера за планирање и праћење пословних перформанси, што је један од нових значајних метода савременог менаџмента који значајно доприноси унапређењу пословних резултата. Анализа финансијских исказа на основу финансијских извештаја у: Словић, Драгослав (2003) Динамичка анализа биланса. Финекс, Београд; Родић, Јован; Вукелић, Гордана; Андрић, Мирко (2007) Теорија и политика анализе биланса. Беокига, Београд.

⁶ О значају концепта транспарентности у финансијском извештавању и утицаја овог процеса на растуће поверење у поштење различитих тржишта (од робних, до тржишта новца и капитала) у: Deloitte: Transparency of Financial Reporting: Increasing confidence in the fairness of the markets. <http://www.corpgov.deloitte.com/site/caneng/financial-reporting/transparency-of-financial-reporting/?jsessionid=z4w1PJzTLMhyQ4sr2rps0GdPZJvTKk7bPGpnSQ9XpmbL6R85pJRp!-1733961381!NONE> 26.4.2012.

⁷ Љутић, Бранко, Опус Цит, 2004, Стр. 27. У литератури се често може срести и изворни термин "стејкхолдери" мада се све чешће преводи и као "заинтересоване стране-учесници" у односу на корпорацију. Прихватљив превод могао би бити и "власници односно корисници значајних интереса у фирми" то јест различите интересне групе. У савременој теорији корпоративног права се поред лица са дужностима према привредном друштву утврђена Законом о привредним друштвима (ортаци, комплементари, контролни чланови и друштва са ограниченом одговорношћу и акционарског друштва, чланови органа друштва, заступници друштва и сл.) која су дужна да раде непосредно у интересу самог привредног друштва, јављају и такозвани "стејкхолдери" као **држаоци осталих интереса** (повериоци, запослени, клијенти – друштво у социолошком смислу, види у: Васиљевић, Мирко (2005) Компанијско право, Правни факултет Универзитета у Београду – Центар за публикације, Београд, Стр. 102-103. Генерално Оквир за припрему и презентацију финансијских исказа тадашњег Одбора за Међународне рачуноводствене стандарде прихвата ове елементе класификације корисника финансијских информација из финансијских исказа, при чему их назива и "класе корисника финансијских информација".

- О запослени
- О зајмодавци и остали понуђачи новца и капитала (повериоци)
- О купци и добављачи,
- О влада/законодавна и регулаторна тела,
- О остале заинтересоване стране.⁸

Дефинисање квалитета финансијског извештавања Пре него што одредимо сам квалитет финансијског извештавања битно је да укажемо да на то гледамо као на целину високог квалитета финансијског извештавања и ревизије у симбиози и синергији, са циљем да изађе у сусрет информационим потребама и очекивањима заинтересованих корисника финансијских информација из извештаја. Један од могућих приступа јасном и обухватном дефинисању квалитета финансијског извештавања је дао Председник компаније СИАС, Дејвид Цералд указујући да је:⁹ "Под термином финансијско извештавање "високог квалитета" подразумевамо да означава релевантно, пуно значења, поуздано, тачно и обухватно извештавање о руководећим активностима менаџмента било да је то у облику цифара или неких других оперативних података". Последице пада квалитета финансијског извештавања су пословни скандали и пропасти фирми (Енрон, Врлд Ком, МЦИ Комуникације, и сл.). Очекивања корисника финансијских информација се све више уско фокусирају на аспекте:¹⁰

- једноставност припрема, лакоћа разумевања и лак приступ информацијама,
- интегрисање финансијских, контекстуалних и нефинансијских информација,
- извештавање засновано на принципима,
- фокус је на корисницима који се налазе у центру овог процеса,
- присуство изражене транспарентности.

Процес хармонизације примене МСФИ ће свакако допринети бољој упоредивости финансијских извештаја, ефикаснијој алокацији капитала, смањивању комплексности финансијског извештавања при чему се може посебно очекивати разматрања праваца реформи у домену напомена, побољшавање ефикасности процеса финансијског извештавања и уштеда трошкова на овом плану, што све треба да допринесе експанзији процеса берзанског инвестирања.

3. Утицај информационог садржаја и квалитета информација из Напомена уз финансијске извештаје на кориснике финансијских информација

⁸ Практично идентична класификација корисника финансијских информација у Прегледу Међународних стандарда финансијског извештавања: Оквир за припрему и презентацију финансијских исказа: Summaries of International Financial Reporting Standards: The Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements.

<http://www.google.com/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCUQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.xtremepapers.com%2Fpapers%2FACCA%2FInformation%2520about%2520IASs%2FFRAMEWORK%2520FOR%2520THE%2520PREPARATION%2520OF%2520THE%2520FINANCIAL%2520STATEMENTS.doc&ei=XTiZT5zKOsbP0QWG7K3xBQ&usg=AFQjCNF5swkWEV25ShE80hEngkI06CYmLw&sig2=iLlq734oHDsGAtmP3-s64g> 26.4.2012.

⁹ Gerald, David, (10 July 2008), What High Quality Financial Reporting and Auditing Mean to the Investor Community? Evolution of Financial Reporting.

http://sias.org.sg/index.php?option=com_content&view=article&id=124:what-high-quality-financial-reporting-and-auditing-mean-to-the-investor-community&catid=93:speeches&Itemid=81 26.4.2012

¹⁰ Gerald David, Opus Cit.

На ревизоре утичу клијенти, јавност, регулаторна тела, тако да је веома битно да јасно схвате своју улогу и ограничења али и обавезе. Ефективно коришћење финансијских извештаја подразумева да читалац схвати прецизно улоге свих који су одговорни за припрему и ревизију финансијских исказа. Може се оценити да то свакако укључује јасније и недвосмислено писмено одређење које је део извештаја одговорност извештајној ентитета а који ревизора, јер финансијски извештају представљају менаџмент. У том светлу менаџмент треба до максимума да користи Напомене као врсту подесног алата за изношење својих ставова у погледу припреме, изношења значајних рачуноводствених процена и расуђивања, избор алтернативних принципа у оквиру стандарда извештавања и адекватног специфично прецизираног оквира самих МСФИ.

На другом полу ревизор изражава своје мишљење о финансијским извештајима који могу садржати Напомене, те стога ревизор изражава мишљење о целини односно и концепту "истинита и поштена слика" а уколико има неслагања, резерве или било какву другу информацију на коју жели да скрене пажњу корисника. Тада су то Напомене самог ревизора и саставни део ревизорског извештаја те морају бити јасно назначене као такве. Ревизор својим извештајем додаје кредибилитет основним финансијским извештајима пословног ентитета, у функцији додатног уверавања корисника финансијских информација и доносиоца одлука. У том светлу финансијски извештаји предузећа који садрже Напомене праћени извештајем Ревизора чине целину која је корисна доносиоцима одлука који их разумеју (потребно је оставити по страни дискусију да ли је то конкретно особа која је завршила факултет и стекла формално образовање у овој области, или би то могао бити свако кога интересује ова област и сам се едукује путем хобија).¹¹

Циљ финансијских извештаја је између осталог што смо претходно навели да омогући широком кругу стварних и потенцијалних корисника финансијских информација процену начина вођења фирме, менаџмента и ефеката економских и финансијских одлука, при чему би се то могло апроксимирати са потребама постојећих и потенцијалних инвеститора (на пример способност пословног ентитета да се генерише готовину и да се финансијски прилагођава променама). Уколико се прихвата рационални приступ да финансијски извештаји који садрже адекватне Напомене не нуде одговоре на све потребе корисника, у сваком случају треба да послуже најмање као референтни оквир на основу којих корисници могу да вреднују специфичније финансијске информације које су добили из других извора.¹² У суштини би се могло закључити да су финансијски извештаји нека врста Божићне јелке, то јест основна конструкција а Напомене су украси односно укупна естетско-функционална спољна слика.

3.1. Финансијске перформансе које се мере и којима управља на основу додатних информација из Напомена

¹¹ Видети: Улога и функције екстерних ревизора. The Institute of Chartered Accountants in Australia. Addressing Unit 3BAC Accounting & Finance. The Role and function of external auditors. www.charteredaccountants.com.au 12.03.2012. Стр. 2.

¹² Видети: Увод изјаве Аустралијског института за рачуноводствене стандарде о принципима финансијског извештавања: The Accounting Standards Board Limited (1999) An Introduction to the Statement of Principles for Financial Reporting. <http://www.frc.org.uk/documents/pagemanager/asb/notes.pdf> 12.3.2012 Стр. 7. У Аустралији је сличан приступ у документу у коме се разрађује оквир припреме и презентације финансијских исказа: Australian Government-Australian Accounting Standards Board, AASB (July 2004) Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements. www.aasb.com.au 10.3.2012 Стр. 15.

Приступ МСФИ дефинише перформансу као способност предузећа да зарађује профит на основу ресурса који су инвестирану у њега.¹³ Уско посматрано у категоријалном систему и оквиру МСФИ у фокусу су финансијска кондиција (примарно презентирана у исказу стања), финансијска перформанса фирме (исказ успеха), исказ новчаних токова и исказ промене на капиталу. Генерално се профит прихвата као једна од основних мера финансијске перформансе фирме као и основа за друге финансијске коефицијенте – рацио бројеве, као што су принос на инвестиције, или принос по акцији. Свакако да су основни елементи профита, његовог утврђивања односно мерења садржани у елементима прихода и расхода, мада и у приступу одржавању вредности капитала. Новије анализе указују да континуирано унапређивање квалитета финансијског извештавања на основу МСФИ са богатијим информационим садржајем у Напоменама сами финансијски извештаји постају привлачнији за инвеститоре. Земље које следе такву успешну праксу су по правилу атрактивније за улагања и бележе вишу стопу раста.¹⁴ Еволуција привредног живота поред стандардних и класичних финансијских индикатора (коефицијената, рацио бројева) уводи потребу да водеће компаније по пословним перформансама које су на листинзима једне и/или више берзи капитала публикују на основу финансијских информација садржаних у финансијских исказима са пратећим Напоменама и алтернативне мере перформанси што ће додатно доприносити унапређењу функције супервизије, квалитету финансијског извештавања на финансијским тржиштима.¹⁵ Подаци о финансијским перформансама којима се управља подразумевају да се у Напоменама консистентно примењују МСФИ за све типове финансијских информација без обзира на намену, уз јасна објашњења дефиниције сваког појединачног рацио броја, нуђење значајних поређења, консистентну презентацију Напомена током времена, уз указивање на контекст како менаџери у фирми користе наведене индикаторе пословних перформанси у процесу управљања.

Интерна апликација мера пословних перформанси користи менаџерима ј процесу управљања и контролисања профитабилности предузећа и његове финансијске позиције. Веома је значајно да извештајна фирма у Напоменама јасно назначи због чега је одабрала презентирани индикаторе, објасни њихову улогу и протумачи у чему је значај тих информација за кориснике. Веома је значајно да извештајна фирма у оквиру финансијског извештаја који је

¹³ Summaries of International Financial Reporting Standards: The Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements. Опус Цит.

¹⁴ Feng, Li; Shroff O. Nemit (December 2009) Financial Reporting Quality and Economic Growth. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1265331 27.4.2012.

¹⁵ О томе у ставу Комитета регулаторних тела за хартије од вредности у ЕУ: CESR, The Committee of European Securities Regulators, Ref. CESR/05-178b, CESR Recommendation on Alternative Performance Measures. http://www.esma.europa.eu/system/files/05_178b.pdf 27.4.2012 Информациона основа за мере перформанси могу бити једино ревидирани финансијски искази на основу МСФИ, такве мере се могу заснивати али и одступати од стандардних односно од класичних рацио бројева. То могу бити на пример "оперативни приходи", "приходи у готову", "приходи пре једнократних ставки", "приход пре камате, пореза, амортизације и депресијације" (енгл. EBITDA). Управо за алтернативне мере финансијских перформанси емитента хартија од вредности могу бити употребљене и друге неконвенционалне рачуноводствене методологије за шта су посебно подесне Напомене. У оквиру овог сегмента финансијског извештаја могу се инкорпорирати додатни индикатори који одсликавају пословну активност, нивое производље, пројекције новчаних токова, као и појединачне и групе финансијских индикатора који су усмерени на будућност. Преглед група финансијских коефицијената у: Љутић, Бранко (У штампи, 2012) Критерији банкарског кредитирања обртних средстава у привреди. Магистарски рад. Економски факултет – Универзитет у Београду, 1995. Фототипско издање – електронска књига. CD-ROM E-Book. Magistar biznis administracije – MBA Press Inc.

предмет ревизије инкорпорира све "стандардне" и "нестандардне" индикаторе пословних перформанси, тако да и ревизор буде у позицији да укаже на природу таквог ревизорског прегледа и на своје закључке.¹⁶ У пракси савременог менаџмента се све више уочава тренд да се приступ и методологије мерења пословних перформанси спајају са њиховим менаџментом као процесом, тако да се добије јединствен и обједињен методолошки приступ мерења и менаџмента пословних перформанси (ММПФ, енгл. Performance Measurement and Management-RMM).¹⁷ Гро информација и све што би могли дефинисати као стилем писања и неком врстом персонализоване поруке са печатом фирме своје право место налази у Напоменама, у којој мери ће то бити искоришћено зависи од професионалних способности менаџера који припремају финансијске исказе. Свакако да није могуће разматрати пословне перформансе и управљати њима у фирми без изузетног познавања додатних информација садржаних у Напоменама.

Пракса финансијског извештавања у Србији се интензивно развија под утицајем оквира МСФИ, уз снажан утицај традиције која се одсликава не само у форми већ и у самој суштини финансијског извештавања. Биће потребне деценије едукације, регулисања и развоја да би се достигао нивоу и квалитет финансијског извештавања водећих земаља у овој области, пре свега најбогатијих (САД, групација ЕУ, друге земље ОЕЦД).

У процесу креирања Напомена примарни критерији су: релевантност, поузданост, упоредивост, разумљивост, материјалност, једноставност комуницирања. Рачуновође у функцији креатора дефинишу пропорције и равнотежу између форме и суштине. У конципирању квалитетних напомена корисно је аплицирати један од основних принципа ревизије – Превише је непотребно, премало је недовољно. Стога је у пракси креирања Напомена добар приступ који користи јасан језик, ефективно комуницира информације, поједностављује их, успоставља квалитетне везе између делова у оквиру структуре Напомена (веома је значајна могућност унакрсног позивања). Тиме компоненте Напомена добијају веома велики значај јер су релевантне. Тако дефинисане адекватно објашњавају индивидуалне карактеристике природе, узрока, функција, стабилности, поновног настанка, ризика, предвидивости и поузданости. Напомене су попут одела шивеног по мери, сасвим далеко од унифицираног конфекцијског решења, мада високо сложене и израстају из самог концепта савременог финансијског извештавања. Критеријум квалитета Напомена јесте да ли корисници информација користећи их знају више него што су знали пре читања. Стога креатори Напомена треба увек да узимају у обзир потребе корисника, не само стварних већ и потенцијалних. Неки аналитичари на пример указују да пракси релативно узак круг корисника финансијских информација чита обухватно и целовито Напомене, указујући да чак и последња особа у ланцу која чита финансијске извештаје финансијски директор.¹⁸ Банкарe, инвеститоре и друге

¹⁶ Jermaniš, Darja, (June 2006) System of Measures for Evaluating the Financial Performance of the Company Laško, Master's Degree Thesis. University of Ljubljana, Faculty of Economics and International Center for Promotion of Enterprises (ICPE), Ljubljana. <http://www.cek.ef.uni-lj.si/magister/jermanis2967.pdf> 27.4.2012

¹⁷ Видети у зборнику радова редактора Паола Татичија: Taticchi, Paolo (2010) Business Performance Measurement and Management, New Context, Themes and Challenges. Springer, Berlin, Heidelberg.

¹⁸ Тако на пример фондација за научна истраживања извршних финансијских директора из Канаде у свом документу разрађује: Улогу обелодањивања финансијских исказа приватних бизниса у приступу кредиту: Financial Executives International Canada – Canadian Financial Executives Research Foundation (May 2010). The Role of Disclosures in Financial Statements of Private Business in Accessing Credit. CFERF Executive Research Report. <http://www.kpmg.com/ca/en/WhatWeDo/KPMG-Enterprise/FinancialReportingStandards/Documents/FINAL%20Report%20Role%20of%20Disclosures%20CFERF%20Executive%20Research%20Report%20May%2010%202010.pdf> 12.3.2012. Стр. 11.

кориснике финансијских информација примарно интересују Напомене.¹⁹ Генерално би се могло закључити да у развијеним тржишним привредама инвеститоре и друге екстерне кориснике финансијских информација примарно интересују Напомене, посебно оне која објашњавају рачуноводствене политике.

У процесу креирања Напомена значајно је да и поред тога ако нека од извештајних ставки није материјално значајна, може бити веома добро и корисно за квалитет Напомена да се укључи и додатно информативно објасни. Одсуство критерија материјалности не значи истовремено да таква информација испод прага материјалности не поседује значајне квалитативне информационе карактеристике. Одлуку о томе треба да донесе рачуновођа који припрема извештају у консултацији са финансијским директором и оним телом које је надзире и одговорно је за процес финансијског извештавања у предузећу. Тако би се могућ даљи аналитички приступ састојао у следећој логичкој секвенци. Финансијски извештаји које прате адекватне Напомене и ревизорски извештај без напомена или са напоменама без квалификација које су комплементарне са претходним, јесте високо користан за кредиторе и инвеститоре. Стога се може рационално очекивати да екстерни корисници информација генерално неће захтевати додатне информације/обелодањивања од извештајног ентитета. Обим Напомена и структура зависи од степена институционалног окружења привреде, културолошких навика и традиције саме рачуноводствене струке. Стога се и обим Напомена може кретати од пар страна па до више од стотину страница.²⁰

Обим Напомена у суштини одсликава преференце менаџмента предузећа и као и међусобне везе, утицаје и прожимања са ревизорском кућом, пословним партнерима и јавношћу. Могуће је да веома кратке, високо кондenzоване Напомене могу побудити сумњу корисника финансијских информација да је доста тога остало ван очију обелодањивања, али то истовремено може и значити промишљено, језгровито и функционално високо квалитетно информисање корисника финансијских информација. На другој страни, веома опширне Напомене могу бити рефлексија високог квалитета и одговорног финансијског извештавања, мада би могле и побудити сумњу (оправдану или не, што ће каснији развој догађаја потврдити или оповргнути) да се тиме жели нешто материјално сакрити или једноставно да је циљ да се дезоријентишу корисници финансијских информација.²¹ У конципирању Напомена треба имати приступ одмерености. Добро је и корисно управо укључити оне додатне информације које подржавају основне информације из финансијских извештаја јачајући њихов информациони квалитет, што се може дефинисати као синергетски приступ. Битно је да се у конкретном финансијском извештају јасно текстуално дефинише да су Напомене интегрални део самог извештаја, као и да нуде комплетну слику финансијске позиције и резултата операција. Напомене према оквиру МСФИ објашњавају, разјашњавају, проширују, одређују основне износе исказане у финансијским извештајима истовремено нудећи одређене додатне

¹⁹ Шире о понуди и тражњи финансијских информација Љутић Ж. Бранко (2004) Банкарско и берзанско пословање. Магистар бизнис администрације, Београд, стр. 15-37.

²⁰ Тако су у ревизорском извештају и Финансијским извештајима угледне рачуноводствене куће McGladrey&Pullen Certified Public Accountants (December 31, 2004) The McKnight Foundation Financial Report, Напомене обима 5 страница у оквиру укупног извештаја од 9 страница. Такође о поштеним вредностима и непостојаности финансијских исказа види: Mary E Barth: Fair Values and Financial Statement Volatility. <http://www.iasb.org/NR/rdonlyres/721AD4A0-42BB-4A09-9A91-140D27D65B84/0/FairValuesand...> 13.3.2012

²¹ Приступ који омогућава дубљи увид у трендове финансијског извештавања у 2011: Annual Financial Reporting 2011. Value Accounts Special Purpose 2011. Fresh Insights for Financial Reporting in 2011. pwc.com.au/assurance/ifrs 12.3.2012. Str. 17-118.

информације, постајући нека врста одговора на додатна питања корисника финансијских информација која се рационално очекују.

Србија је релативно мала земља са привредом која није снажна и ограниченим ресурсима у сваком погледу. Стога ће у будућности бити потребни велики напори и улагања фокусирана на развој рачуноводствене и финансијско-менаџерске и економске струке у целини. Такве средства је потребно обезбедити кроз стратешко финансирање научних истраживања. Могло би се оценити нелогичним, још мање изводивим да ће то моћи да се успешно обави на постојећем нивоу и приступу на ивици без улагања у развој професије. Мали број и обим истраживања, пројеката, радова, резултата и знања ће се вратити као негативан бумеранг привреди Србије. Наши главни конкуренти за привлачење страних инвестиција све мање су бивше земље транзиције а све више нације групације БРИК (Бразил, Русија, Индија, Кина) са високим и атрактивним профитним стопама које убрзано развијају високо квалитетне и софистициране националне системе финансијског извештавања и праксу.

У Србији ће и поред снажног ослањања на МСФИ бити све значајнији регулаторни приступи ЕУ који се базирају на МСФИ али имају и одређене специфичности.²² Промене у институционалном окружењу, начину пословања, регулативи на глобалном, регионалном и националном нивоу ће деловати у правцу релативизирања улога рачуноводства, финансијског извештавања и ревизије, при чему ће све већи значај добијати пројекције новчаних токова, процене будућих ризика пословања тако да ће расти притисак да Напомене одсликавају будуће информационе потребе корисника које ће се све више реаловирати од историјских ка пројектованим информацијама.

4. Корисност обелодањивања информација из напомена уз финансијске извештаје у процесу мерења и управљања финансијским перформансама предузећа

Функције напомена које прате финансијске извештаје треба сагледавати једино и само као интегралне делове целине у коју се хармонично уклапају. Битно је нагласити да ни један изолован извештајни елемент или биланс односно исказ не пружа комплетну слику, већ би их могли назвати слободно "делови јединствене слагалице" која се зове комплет финансијских исказа, јер само тако нуде моћне финансијске информације које користе заинтересовани посебно инвеститори, кредитори и други пословни партнери. У свему томе остаје присутна веома значајна дилема да ли је у суштини "више стварно мање" а да је "мање у суштини више", односно односа између:

- О адекватног обима презентованих информација у складу са МСФИ,
- О потреба стварних и потенцијалних корисника које превазилазе минимуме које одређују стандарди МСФИ,
- О заштите интереса и елиминисање професионалне и кривичне одговорности која би могла настати због конфликта са корисницима финансијских информација (арбитража, судски спорови, професионална одговорност, и слично).

Уочава се тренд у свету на почетку 21. века да се у отворене стручне расправе како да се смањи обим потпуних и целовитих финансијских извештаја тако што би се неки од елемената

²² Текућа консолидована верзија особља Европске комисије MPC 1 у: EC Staff Consolidated Version as of 18 February 2011, For Information Purposes Only. International Accounting Standard 1 Presentation of Financial Statements. http://ec.europa.eu/internal_market/accounting/docs/consolidated/ias1_en.pdf 12.3.2012.

захтева обелодањивања елиминисали.²³ Стручњаци у Великој Британији су уочили благовремено да је већ 1996 било такозваних "15 кандидат-ставки" за брисање. Све су биле последица компанијског законодавства или захтева водећих берзи а не самих стандарда, те су у суштини биле изван директне контроле самог Одбора за рачуноводствене стандарде Уједињеног краљевства.²⁴ Потребе процеса финансијског извештавања, захтеви корисника финансијских информација и регулаторних тела су допринеле формирању Европске саветодавне групе за финансијско извештавање (енгл. European Financial Reporting Advisory Group – EFRAG) која блиско сарађује са Одбором за међународне рачуноводствене стандарде (енгл. IASB).²⁵ Графикон тока 1 је користан у процесу креирања Напомена јер олакшава одлучивање на основу критеријума које линијске ставке и како треба укључити у процесу креирања финансијских извештаја и Напомена, посматрано кроз аспекте потреба корисника финансијских информација. Водећи критеријум оцењивања квалитета финансијског извештавања јесте информациони садржај који се нуди корисницима финансијских информација.

²³ Предводник таквих иницијатива је Одбор за научна истраживања Института овлашћених рачуновођа у Енглеској и Велсу и Универзитет у Есексу. У овом документу се разматра улога финансијског извештавања на крају године у функцији побољшаног комуницирања: Accounting Standards Board (February 2000). Discussion Paper Year-end Financial Reports Improving Communication.pdf www.asb.org.uk 8.2.2012. Str. 12.

²⁴ У иницијалном приступу су одредили још 58 захтева као "потенцијалне кандидате" за брисање, од чега је само 13 био захтев за обелодањивањем на основу рачуноводствених стандарда. Закључак Одбора за рачуноводствене стандарде Уједињеног краљевства је био да су у том тренутку (2000) потпуни финансијски извештаји са свом дубином и ширином информација од виталног значаја и користи за стручне кориснике финансијских информација. Указали су да би била ограничена корист од смањивања обима и садржаја потпуних финансијских исказа који би требали и даље бити расположиви екстерним корисницима. У периоду 2000-2012. година процес еволуције овог концепта све више нагиње стандардизацији ка мањем обиму високо стандардизованих напомена: Уочава се да још нема дефинитивних решења које ће то бити стандардне информације у Напоменама, али се може очекивати да ће критеријум вероватно бити аспект материјалности у финансијском извештавању. Ибид, стр. 13.

²⁵ EFRAG-IASB joint meeting summary 14 June - final.pdf www.EFRAG.org 8.2.2012. Циљ заједничких напора је да се унесу значајне промене у оквиру МСФИ а све што је тривијално и некорисно избади. ЕФРАГ је у свом најновијем извештају из јануара 2012 покренуо проактивни пројекат – Оквир обелодањивања у Напоменама уз финансијске извештаје. EFRAG European Financial Reporting Advisory Group, January 2012. EFRAG_Update_January_2012.pdf www.EFRAG.org 8.2.2012. Str. 1.

График 1 – Тестови које примењују корисници финансијских информација у оквиру МСФИ

Извор: Losing the Excess Baggage, Опус цит., стр. 6.

Објективно, могућа су два дијаметрална приступа. Један је да се Напомене уз финансијске извештаје у будућности развијају у правцу екстензивног покрића свих аспеката додатног информисања. То би био у суштини приступ заштите ревизора и извештајних фирми од потенцијалних спорова. Истовремено би то могао бити и елемент одвраћања корисника од разматрања инвестирања или пословне сарадње па чак и да евентуално изазива сумњу да се управо нешто значајно крије чиме се нуди обиље информација и то чак и више него што треба односно изнад оног што корисник захтева и очекује.²⁶

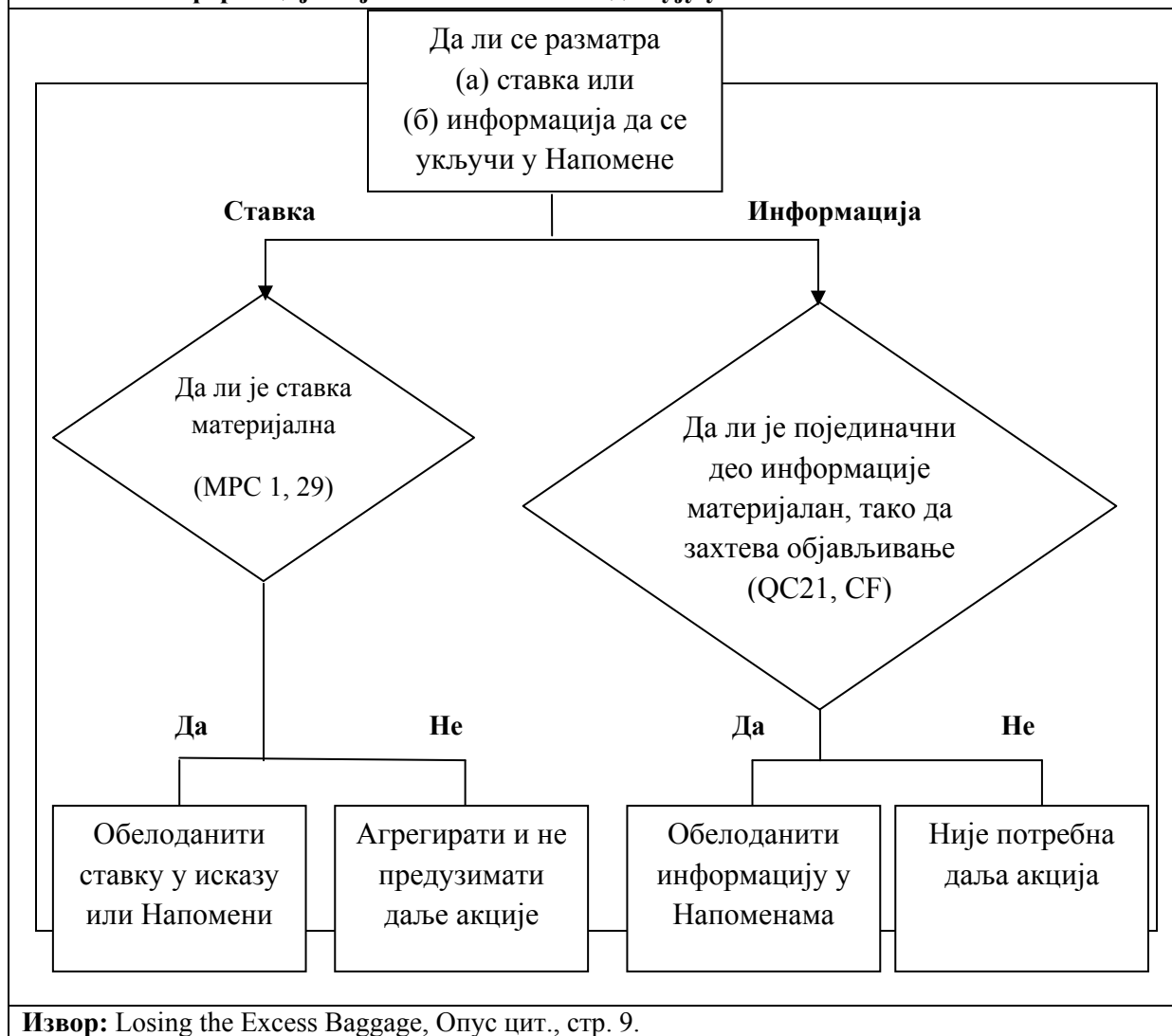
Радна група водећих стручњака у области финансијског извештавања из приватног и јавног сектора на основу иницијативе Међународног одбора за рачуноводствене стандарде (енгл. IASB) анализирала бројне захтеве везане за статутарно финансијско извештавање, реаговала и одговорила на бројне критике које се односе на све детаљније захтеве финансијског извештавања који нису засновани, указујући да су тиме у суштини финансијски извештају и значајној мери оштећени и некомплетни.²⁷ График 2 елаборира значај материјалности и

²⁶ Ново предлози се крећу у правцу одбацивања свега што је непотребно у финансијском извештавању. Остаје само једно отворено питање – а то је који је то критеријум непотребности. Види: Losing the Excess Baggage. Reducing disclosures in Financial Statements to What's Important. <http://www.nzica.com/reducingdisclosures.aspx> 14.3.2012.

²⁷ О томе како се ослободити вишка непотребних информација у финансијским извештајима, са циљем да се извештава само о материјално битном у студији: New Zealand Institute of Chartered Accountants – The Institute of Chartered Accountants of Scotland (2011) Losing the Excess Baggage – Reducing Disclosures in Financial Statement to What's Important.

уочавање значајне разлике између рачуноводствено значајних материјалних ставки-позиција и материјалних информација садржаних у финансијским извештајима и Напоменама. Управо одсликава модел како је у оквиру МСФИ могуће даље размишљати о начинима задовољавања критеријума материјалности интегралних финансијских исказа и сегмената информација у Напоменама које је стварно обавезно објавити, посматрано кроз потребе реформи усмерених на рационализацију и елиминисање свих непотребних информација које оптерећују финансијске извештаје и Напомене а не доприносе побољшавању квалитета процеса финансијског извештавања.

График 2 – Ревидирани приступ МСФИ утврђивања материјалности и материјалности сегмената информација који се обавезно обелодањују у напоменама

Извор: Losing the Excess Baggage, Опус цит., стр. 9.

5- Информациони садржај напомена уз финансијске извештаје: Студија случаја предузећа на примарном листингу београдске берзе

На Београдској берзи је у оквиру организације берзанског тржишта формиран део чији је службени назив на енглеском језику Belex Index "Prima Market", што у суштини указује да се односи на примарно емисионо тржиште на коме се котирају најквалитетније акције водећих српских фирми.²⁸ Анализирани су проспекти одабраних пет фирми на примарном тржишту (дефинисана је у сврхе овог истраживања као група 5, односно Г5), целина расположивих информација са посебним усмерењем на берзански проспект. Аналитички су као релативно хомогене целине посматрања одабране стандардне информације презентирани у одговарајућим проспектима емитената који се котирају на берзи што представља посебно одабране, обрађене, рекласификоване и презентирани финансијске информације према стандардима и регулативи берзанског информисања. Паралелно са тим су анализиране информације на самим службеним презентацијама ових предузећа на Интернету где су објављени комплетни финансијски искази са напоменама и пратећим ревизорским извештајима.

²⁸ http://www.belex.rs/trzista_i_hartije/organizacija_trzista 13.2.2012 На овом тржишту се котирају акције емитената: Аеродром Никола Тесла а.д., Београд (симбол: AERO), Енергопројект холдинг а.д. , Београд (симбол ENHL), Нис а.д., Нови Сад (симбол NIS), Соја протеин а.д., Бечеј (симбол SJPT), Тигар а.д., Пирот (симбол TIGR), све на основу метода континуираног трговања, што значи да је потребан континуиран прилив високо квалитетних финансијских информација намењених општој инвестиционој јавности. Свим сајтовима је приступљено симултано 14.3.2012.

Табела 2 – Компаративни извори информација садржаним у Напоменама из финансијске извештаје²⁹

Бр.	Београдска берза - Квалитативни елемент информација	Интернет презентација Београдске берзе				
		AERO	ENHL	NIIS	SJPT	TIGR
	Информација о емитенту на сајту берзе	1	1	1	1	1
	Директно упућивање на сајт емитента	1	1	1	1	1
	Повезаност информација: Преглед, Историјски, Проспект, Вести	1	1	1	1	1
	Проспект за дистрибуцију хартија од вредности - Благовременост	1	1	1	1	1
	Садржај проспекта информационо приступачан кориснику	0	1	1	1	1
	У финансијским подацима садржане Напомене	0	0	0	1	0
	Извештај о битном догађају: Одобравање финансијских извештаја за 2010. Годину	1	0	0	1	0
	Информације фирми на Интернету: Квалитативна карактеристика	Интернет презентације фирми				
		AERO	ENHL	NIIS	SJPT	TIGR
	Извештај о битном догађају: Одобравање финансијских извештаја за 2010. Годину	1	1	1	1	0
	Финансијски извештаји за 2010	1	1	1	1	1
	Напомене уз финансијске извештаје за 2010. г.	1	1	1	1	1
	Позивање у билансима стања и успеха на број напомене	1	1	1	1	1
	Напомене уз финансијске извештаје за 2010. г. Интегрални део финансијског извештаја	0	1	1	1	1
	Напомене уз финансијске извештаје после ревизорског извештаја	1	0	1	1	1
	Јасно назначен броја страна које су одговорност Ревизора а које Емитента	0	1	0	0	0
	Ширина обухвата напомена, разумењост и елаборација - Информациони садржај	1	1	1	1	1
	Извод из финансијских извештаја за 2010. годину	1	1	1	0	0
	Издвојене Напомене уз финансијске извештаје као интегрални документ	1	1	0	1	0
	Квалитет издвојених Напомена уз финансијске извештаје: Презентација и садржај	1	1	1	1	1
	Годишњи Извештај о пословању за 2010. годину као комплементарна информација	1	1	1	0	1
	Општа оцена методолошком приступу извештавања кроз Напомене	0	1	1	1	1

Извор података: http://www.belex.rs/trzista_i_hartije/organizacija_trzista, 14.2.2012.

Напомена: Број 1 означава присуство везе, број 0 указује на одсуство повезаности појаве.

Аналитички преглед у претходног табели 2 указује да на Примарном тржишту акција Београдске берзе у оквиру финансијских података пет фирми емитената постоји квалитетна функционална повезаност официјелног сајта берзе са сајтовима емитената, да су финансијске информације стандардно презентоване на начин који је приступачан кориснику. Уочава се да доминира одсуство значајних информација садржаних у Напоменама у финансијским подацима емитената.

Претходно јесте у потпуности и складу са берзанском регулативом али би се могло оценити и као релативни недостатак потребе квалитетнијег информисања корисника. Само је један емитент у оквиру стандардних финансијских података укључио напомене (Сојапротеин). Додатна анализа информација на официјелним Интернет презентацијама фирми била је уско фокусирана на њихове квалитативне карактеристике. Гро фирми информише кориснике

²⁹ Наведене карактеристике су дефинисане у контексту истраживања самих Напомена уз финансијске извештаје. Као такве не изражавају ставове и оцене аутора овог истраживања у погледу степена интензитета појаве, међузависности, квалитета или других карактеристика које подразумевају било какву форму оцењивања и/или изношења дефинитивних ставова, тврдњи или закључака, већ се користе чисто у сврхе слободних научних истраживања. Аутор не искључује могућност и другачијих тумачења и/или приступа.

финансијских информација из финансијских извештаја о битном догађају – одобравању финансијских извештаја за 2010. Све фирме су објавиле високо структуриране и детаљно разрађене Напомене, уз потпуно и исправно позивање у билансима стања и билансима успеха. Четири од пет фирми су структурирале Напомене као интегрални део финансијског извештаја за 2010. годину. Такође је четири од пет Напомена поставило иза ревизорског извештаја, мада би се могао уочити недостатак да нису тачно назначене странице које јесу одговорност предузећа које финансијски извештава а посебно странице које су одговорност ревизора. У суштини, ово би се могло сагледати у контексту логотипова службених меморандума емитента и ревизора: Вреди указати да просечан корисник информација из финансијских извештаја, што је основни концепт Међународних стандарда финансијског извештавања није у тој мери софистициран. Стога би се у том домену пракса могла унапредити на наведени начин да се тачно наведу странице и одговорности емитента и ревизора. У свих пет фирми је квалитет издвојених Напомена уз финансијске извештаје адекватан. Информације су добро презентирани. Ограда је да задатак ове анализе није оцена степена поузданости самих финансијских и на њима заснованих ревизорских извештаја, тако да се претходна квалификација односи само на квалитет форме и структуру то јест методолошку форму, без оцено степена поузданости. Гро фирми је објавило (четири) Годишњи извештај о пословању који свакако комплементарно доприноси квалитету информација из финансијских извештаја који су високо ослоњени на квалитетне адекватно структуриране Напомене. Такође би се могло закључити односно оценити да је методолошки приступ у напоменама адекватно разрађен и у складу са потребама самог квалитетног финансијског извештавања на берзи.

Пра закључка потребно је нагласити да је овај рад имао основни циљ да отвори дискусију о томе шта треба објављивати у Напоменама уз финансијске извештаје (структура, обим, информационо квалитет, остало) са циљем да пренесе следећу основну поруку која је и мото. Сматрамо да је претходна анализа лапидарно указала да Напомене треба да буду управо то што означавају, да пружају додатни увид, повећавају прецизност слике, те да су систематски презентирани. Квалитетно финансијско извештавање се ослања на квалитетне Напомене, при чему је потребно да национална и глобална регулаторна тела у области финансијског извештавања и ревизије прате развој и ефективност и ефикасност напомена, да би могле да их усмеравају и каналишу у погледу развоја да би биле адекватан одговор на све веће потребе корисника финансијских информација у будућности за информацијама из напомена.³⁰

6. Закључак

Може се очекивати и са релативно великом сигурношћу предвидети да ће развој регулаторног оквира финансијског извештавања на основу МСФИ ићи у правцу ревидирања самих стандарда који дефинишу приступ Напоменама уз увођење принципа материјалности са циљем да се у Напоменама стварно напомињу битно материјалне ставке. Последица таквог развоја ће управо бити да ће водеће ревизорске куће у свету а и предузећа релативно брзо прилагодити таквим економичним захтевима, што ће значајно смањити обим напомена. Због тога ће се смањивати обим финансијских извештаја, посебно напомена чак и до 40%, уз растући

³⁰ Види докторску дисертацију о дескриптивном проучавању Напомена уз финансијске извештаје у годишњим извештајима 75 одабраних Канадских јавних компанија (напомена аутора: Овде се подразумевају јавна акционарска друштва). A descriptive study of the notes to financial statements in the annual reports of 75 selected Canadian public companies, 1938-1963
<https://circle.ubc.ca/handle/2429/37110?show=full> 12.3.2012.

значај оних финансијских информација које су корисне за кориснике финансијских информација, чиме ће потребе корисника финансијских информација бити боље задовољене.

Релативно је једноставно закључити да у троуглу финансијског извештавања две тачке јесу сет финансијских исказа а једн јесу саме Напомене, или чак можда да су Напомене чак две стајне тачке. Без обзира која се линија резоновања прихвати, Напомене су она фина текстура и комплетна информација која дају финансијским извештајима толико потребну прецизност, потпуност, структуру, ширину и дубину, уз значајне узајамне везе. Квалитетне напомене су повезане не само са позивима у извештајним агрегатима већ и са целином. Такве напомене су везе у самом интегралном рачуноводственом извештавању, прави основ који даје комплетну слику истинитог и поштеног финансијског извештавања по свим битним материјалним питањима. Може се закључити да се Напомене еволутивно враћају својим изворима и ослонцу - а то је веома комплексна функционална основа аспеката материјалности у финансијским извештајима. На материјалност можемо гледати са различитих аспеката али нам је најближе резоновање ЕФРАГ-а који указује - да је то пре свега приступ који одсликава професионално расуђивање, примарно на основу специфичних чињеница и околности, тако да универзалног прага материјалности као једноставног правила које би се примењивало нема. Будућа научна истраживања и дискусије у оквиру ИАСБ и ЕФРАГ ће ићи у правцу сагледавање материјалности као основе финансијског извештавања, са циљем да се извести о свему материјално битном, а избегне загушење финансијских извештаја са материјално ирелевантним информацијама. Циљ свих актера у овом процесу је додатно разјашњење аспеката материјалности и унапређење консистентне апликације у процесу финансијског извештавања који се рефлектује у Напоменама, за шта се у основи залаже и овај рад.

7. Коришћена литература

1. Asare K. Stephen, Wright Arnold (September 2009) Investors', Auditors', and Lenders Understanding of the Message Conveyed by the Standard Audit Report. AICPA Auditing Standards Board (ASB) and International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB). www.ifac.org/auditing-assurance/projects/auditor-reporting 12.1.2012.
2. IAASB Main Agenda (December 2011) Updated Agenda Item 5-A. Enhancing the Value of Auditor Reporting – Drag IAASB Project Proposal to Revise Relevant ISAs. Updated for IAASB December 2011 Discussions. http://www.ifac.org/sites/default/files/meetings/files/20111205-IAASB-Updated%20Agenda_Item_5-A-Auditor_%20Reporting_Project_Proposal-Approved_Clean.pdf 8.2.2011.
3. International Auditing and Assurance Standards Board – IAASB (January 2012) Feedback Statement: Evolving Nature of Financial Reporting: Disclosure and Its Audit Implications. www.iasb.org 8.2.2012.
4. Mock J. Theodore, Turner L. Jerry, Gray L. Glen, Coram J. Paul. (May 11, 2009) The Unqualified Auditor's Report: A Study of User Perceptions, Effects on Used Decisions and Decision Processes, and Directions of Further Research. Auditing Standards Board and the International Auditing and Assurance Standards Board. [Study_1-ASB_Summary_Report.pdf](#)
5. Porter Branda, Hogarataihg Ciaran, Baskerville Rachel (September 2009). Report on Research Conducted in the United Kingdom and New Zealand in 2008 Investigating the Audit Expectation-Performance Gap and the Users' Understanding of, and Desired Improvements to, the Auditor's Report. ebookbrowse.com/porter-et-al-final-report-combined-pdf-d282540788 6.1.2012.
6. Љутић Ж. Бранко (2005) Ревизија: Логика, принципи и пракса. Магистар бизнис администрације, Београд.
7. www.ifac.org/download/Study_1_ASB_Summary_Report.pdf 15.3.2011.